

Visie op schoolkostenbeleid

GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

Inhoud

1.	Inleiding	1
	1.1. Waarom een (nieuwe) visie op schoolkostenbeleid?.....	1
	1.2. Concretisering van ons PPGO! en strategisch plan 2030.....	1
2.	Schoolkosten en gelijke onderwijskansen	2
	2.1. Onbetaalde schoolfacturen: symptoom van kansarmoede.....	2
	2.2. Financiële problematiek bedreigt gelijke toegang tot onderwijs.....	2
	2.2.1. Wat verstaan we onder studiekosten?.....	3
	2.2.2. Over studiekosten die de gelijke toegang tot onderwijs bedreigen.....	3
	2.2.3. Een vergelijking tussen de onderwijsnetten.....	4
3.	Geldende overheidsmaatregelen	5
	3.1. Scherpe en minder scherpe maximumfactuur in het basisonderwijs.....	5
	3.2. De bijdrageregeling voor andere diensten in het basisonderwijs.....	5
	3.3. Kosteloos ter beschikking stellen van materiaal in het basisonderwijs.....	5
	3.4. De schooltoelage in het basis- en secundair onderwijs.....	6
4.	Kaders	7
	4.1. Internationaal.....	7
	4.2. Vlaams: R-OK en GOK-wijs.....	7
5.	De rol van de overheid volgens het GO!	9
	5.1. Een maximumfactuur overwegen in het secundair onderwijs.....	9
	5.2. Schooltoelages afstemmen op studiekosten voor de laagste inkomens.....	9
	5.3. De piste van kosteloze en gezonde maaltijden onderzoeken.....	9
	5.4. Een vijfjaarlijkse monitoring van schoolkosten voorzien.....	10
	5.5. Structurele en duurzame maatregelen gaan voor.....	11
6.	De rol van de scholen en scholengroepen van het GO!	12
	6.1. Mindshift bewerkstelligen in de volledige schoolorganisatie.....	12
	6.2. Transparantie in de kosten creëren.....	12
	6.3. Communiceren.....	12
	6.4. Garantie bieden op schoolboeken voor iedereen op 1 september.....	13
	6.4.1. Leerlingen zonder schoolboeken.....	13
	6.4.2. Wat eraan te doen?.....	13
	6.5. Creatief en bewust omgaan met extra-murosactiviteiten.....	14
	6.6. Aandacht hebben voor uitgaven van leerlingen met functiebeperking.....	14
	6.7. Een goed schoolkostenbeleid met partners.....	14
	6.7.1. Met andere scholen.....	14
	6.7.2. Met subsidiërende instellingen.....	15
	6.7.3. Met lokale overheden.....	15
	6.7.4. Met andere lokale partners.....	15

7.	Maar wat met onbetaalde schoolrekeningen?	16
7.1.	Vier fasen voor de opvolging van onbetaalde schoolrekeningen	16
7.2.	Een oplossing op maat zoeken	16
7.2.1.	Het afbetalingsplan	16
7.2.2.	Een solidariteitsfonds	17
7.2.3.	De schoolkosten kwijtschelden	17
7.2.4.	Ouders op weg helpen naar financiële hulp	17
7.3.	Wat met diegenen die "echt niet willen"?	17
7.3.1.	Te overwegen (1): inschakelen van de vrederechter als bemiddelaar	17
7.3.2.	Te overwegen (2): inschakelen van de algemene administratie van de inning en de invordering	18
7.3.3.	Te vermijden: werken met invorderingsbedrijven	18
7.3.4.	Te vermijden: de rechtbank	18
8.	Bibliografie	19

1. Inleiding

1.1. Waarom een (nieuwe) visie op schoolkostenbeleid?

In 2013 publiceerde het GO! al een visie op schoolkosten. Bijna tien jaar later dringt een herziening en actualisering van deze visie zich op.

Ten eerste leert een blik op de schoolkostenproblematiek dat er nog werk aan de winkel is. Jaar na jaar stijgen de onbetaalde facturen in scholen. De gemiddelde betaalachterstand groeit fors aan.

Ten tweede is er de laatste jaren veel onderzoek gedaan naar schoolkosten. Dit onderzoek leert ons dat verschillen in kosten tussen studierichtingen en scholen (met vergelijkbaar aanbod) de gelijke toegang tot onderwijs bedreigen. Sociaaleconomische achtergrond is nog steeds een belangrijke barrière die de toegang tot bepaalde activiteiten zoals meerdaagse uitstappen belemmert¹. Datzelfde onderzoek laat ook zien dat er nog ruimte is voor meer en beter schoolkostenbeleid op school. Slechts de helft van de secundaire scholen geeft bijvoorbeeld aan dat ze een code of beleid hebben rond de schoolkosten². In het basisonderwijs is het beeld gelijkaardig. Daar geeft bijna de helft van de directeurs aan dat er in hun school beleid wordt gevoerd rond kostenbeheersing³.

Ten derde zien we een aantal "nieuwe" problematieken ontstaan. Zo is er de impact van digitalisering. De ICT-kosten behoren tot de sterkst gestegen kostenposten over de onderwijsniveaus heen⁴. Zo zien we onder andere een toename van complementair digitaal materiaal bij de leerwerkboeken dat doorweegt bij de aankoop van leermiddelen.

Kortom, er is nood aan een nieuwe visie waarin we een aantal speerpunten aanhalen om te bepleiten bij de overheid; en waarin we ten behoeve van scholen en scholengroepen ook een aantal basisprincipes vastleggen voor een proactief en preventief schoolbeleid rond schoolkosten. Het gaat daarbij zowel om maatregelen die de ambitie hebben om bij te dragen aan de verlaging van schoolkosten als om diegene die bijdragen aan de beheersing van schoolkosten. De schoolkostenproblematiek is een structureel probleem waarbij verantwoordelijkheid ligt bij zowel overheid als onderwijsverstrekkers. Een goed schoolkostenbeleid draagt ook bij aan een breder armoedebeleid (dat verder gaat dan schoolkosten). In die zin kan deze nota ook een aanzet zijn om nog bewuster te worden van de problematiek en verder na te denken over een breder armoedebeleid binnen onze scholen.

1.2. Concretisering van ons PPGO! en strategisch plan 2030

Deze visienota brengt een aantal principes uit ons PPGO! in de praktijk. Wie in het GO! ontwikkeld en gevormd is – aldus de basisbeginselen opgesomd in het PPGO! - is betrokken bij de sociale werkelijkheid. Het verzet tegen maatschappelijke ongelijkheden en een onverdroten inzet voor sociale rechtvaardigheid kenmerken ons onderwijsnet, haar professionals en leerlingen.

Deze nota is een concretisering van het strategisch plan 2030. We dromen van inclusief onderwijs, als middel om te komen tot een inclusieve samenleving. Daarmee bedoelen we een samenleving waarin allen evenwaardig kunnen en mogen deelnemen, ongeacht hun achtergrond of beperking, en dus ook ongeacht hun financiële draagkracht. Dit hoort dan ook centraal te staan in een goed beleid van schoolkostenbeheersing.

In die zin is de nota ook participatief tot stand gekomen: focusgroepen met onderwijsprofessionals van de scholen zijn samengebracht om te reflecteren over de inhoud van deze nota. De nota is ook besproken binnen het ruimere netwerk rond gelijke onderwijskansen in het GO!. Het gesprek over deze nota is aangegaan (in de vorm van focusgroepen) met verenigingen waar armen het woord nemen: Vierdewereldgroep Aalst, TANTWOORD en het Netwerk tegen Armoede. Ook vanuit de Vlaamse Ombudsdienst is feedback meegenomen.

1 De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N. (2020). Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek. De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., Op. cit. 2020

2 De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., Op. cit. 2020

3 Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S. (2019). Studiekosten in het basisonderwijs. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

4 De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., Op. cit. 2020

2. Schoolkosten en gelijke onderwijskansen

2.1. Onbetaalde schoolfacturen: symptoom van kansarmoede

12,7% van de kinderen tussen 0 en 3 jaar groeide in 2021 in Vlaanderen op in kansarmoede⁵. Onbetaalde schoolfacturen zijn daarvan symptomen. Hoewel onderwijs alleen het kansarmoedeprobleem niet kan oplossen, kan het toch een rol spelen in de aanpak van kinderarmoede op korte termijn.

Er is een duidelijke link tussen leerlingenkenmerken en betaalachterstand in scholen. Het kwart van de scholengroepen van het GO! met het hoogste percentage aan leerlingenkenmerken heeft ook de grootste betaalachterstand⁶. Scholen met een kansarm publiek hebben veel sterker met het probleem van onbetaalde rekeningen te kampen dan scholen met vooral leerlingen uit middenklasse gezinnen. Een studie van personen en gezinnen in schuldbemiddeling toonde aan dat maar een beperkt percentage van de onderzochte dossiers onbetaalde schoolfacturen bevatte. De schoolfactuur blijkt meestal de eerste die wordt betaald. De conclusie is dat als deze factuur niet meer kan worden betaald, er een zwaar onderliggend probleem is. En dat is meestal armoede⁷.

Een vergelijking binnen het GO! tussen het onbetaald bedrag op het einde van een schooljaar en het totaal van de aangerekende schoolkosten tijdens het schooljaar leert dat de gemiddelde betaalachterstand fors aangroeit. Het gaat om 28 dagen in 2016, 31 dagen in 2018 en 71 dagen in 2021.

2.2. Financiële problematiek bedreigt gelijke toegang tot onderwijs

Voor we ingaan op hoe studiekosten de gelijke toegang tot onderwijs bedreigen, maken we duidelijk (1) wat we precies verstaan onder die studiekosten en (2) wat de gemiddelde mediaanstudiekost is in het kleuter- en lager onderwijs en de verschillende graden in het secundair onderwijs.

5 Agentschap Opgroeien. Lokaal dashboard kinderen in kansarmoede https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/gezinsinkomen-en-kansarmoede/cijfers-op-maat#Lokaal_dashboard
6 Interne analyse Verificatiedienst GO!
7 Van Biesen, J., (2020), *Omgaan met onbetaalde schoolfacturen. Studeren, zonder in het krijt te staan*, Uitgeverij Politeia nv, pp. 11-12.
8 Analyse Verificatiedienst GO! (2022).

2.2.1. Wat verstaan we onder studiekosten?

Voor een overzicht van de verschillende studiekosten hanteren we de overzichtstabel die is gebruikt door onderzoekers bij het opstellen van de studiekostenmonitor⁹:

Kostenrubrieken	
Schoolboeken en drukwerk	Kosten voor schoolboeken, werkboeken en agenda. Print- en kopiekosten, kosten voor tijdschriften, abonnementen
Kledij	Kledingkosten specifiek voor school (uniform, sport- en werkkledij, beschermingsmiddelen)
Schoolmateriaal	Duurzame uitrusting (boekentas, woordenboek, atlas, rekenmachine, passer...), kosten voor verbruiksmateriaal (notablokken, kaftpapier, schrijfgerei, knutsel- en tekengerief...), kosten voor ICT en toebehoren, internetkosten.
Vervoerskosten	Fiets, bromfiets, abonnement openbaar vervoer, helm...
Schoolactiviteiten	Eendaagse schooluitstappen of didactische activiteiten (zoals studiebezoek, bedrijfsbezoek, werkatelier, sportdag, zwemmen) & kosten verbonden aan meerdaagse uitstappen (studiereis...).
Eten en drinken op school	Warme maaltijd, broodmaaltijd
Internaatkosten	Verblijfskosten, maaltijden
Buitenschoolse kosten	Verbonden aan certificaten/bewijzen nodig voor opleiding (veiligheidsattest, medisch attest), specifieke schoolgebonden activiteiten buiten de schooluren (olympiades, dactylo...)
Studiebegeleidingskosten	Taallessen, bijlessen
Steunactiviteiten en andere uitgaven	Verbonden aan steunacties voor school, oudervereniging of liefdadigheidsdoelen
Andere uitgaven	Huur kluisje, opbergkast, klasfoto, jaarboek...
Onderwijsuitgaven als gevolg van een functiebeperking	Extra leermiddelen en ondersteuning

2.2.2. Over studiekosten die de gelijke toegang tot onderwijs bedreigen

De afgelopen jaren hebben drie onderzoeken de mediaanstudiekosten van respectievelijk het kleuter- en lager onderwijs en de verschillende graden van het secundair onderwijs in kaart gebracht:

Onderwijsniveau	Mediaanstudiekost ¹⁰
Kleuteronderwijs	287,80 euro
Lager onderwijs	628,75 euro
Eerste graad secundair onderwijs	1.207,35 euro
Tweede graad secundair onderwijs	1.134,29 euro
Derde graad secundair onderwijs	1.500,74 euro

⁹ Coomans, S., Groenez, S. & Kuppens, S. (2017). *Ontwikkeling van een studiekostenmonitor*. Leuven: HIVA, 88 p.

¹⁰ Havermans, N., De Norre, J. & Groenez, S., 2019, p. 15 (cijfers basisonderwijs), De Norre, J., Havermans, N. & Groenez, S., 2019, p. 8 (cijfers eerste graad secundair onderwijs), De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., 2020 (cijfers tweede en derde graad secundair onderwijs).

Er werd daarbij vastgesteld dat er markante verschillen in bedragen zijn die de gelijke toegang tot onderwijs bedreigen.

Ten eerste zijn er grote verschillen in kostprijs tussen studiegebieden. In de tweede graad bijvoorbeeld is de mediaankost voor het studiegebied hout 454,84 euro en voor het studiegebied chemie 946,40 euro. In de derde graad zien we bijvoorbeeld dat het studiegebied Beeldende Kunsten een mediaankost heeft van 1023,08 euro, terwijl die van Voeding dan weer 578,32 euro¹¹. In de praktijk spelen deze verschillen in kosten mee in de studiekeuze. Voor duale opleidingsonderdelen worden premies toegekend. Ook daar wordt soms gekozen voor een studierichting waarvoor leerlingen een bonus kunnen krijgen.

Ten tweede blijken er grote verschillen tussen scholen met een gelijkaardig studieaanbod, en tussen scholen met verschillende grootte. De studiekosten zijn het laagst in grote scholen (+700 leerlingen), het hoogst in kleine scholen (-400 leerlingen)¹². In de praktijk betekent dit dat het risico bestaat dat ouders een school moeten zoeken die verder uit de buurt ligt om financiële redenen.

Ten derde tonen analyses ook de ongelijke toegang aan tot bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld meerdaagse uitstappen. Zo zijn er verschillen in deelname hieraan al naargelang het diploma van de moeder. Die deelname ligt hoger bij leerlingen met een hooggeleide moeder, dan bij leerlingen met een middelgeschoolde of laaggeschoolde¹³ moeder.

2.2.3. Een vergelijking tussen de onderwijsnetten¹⁴

Een vergelijking in studiekosten tussen de onderwijsnetten leert dat het beeld gemengd is en dat het GO! er soms beter uitkomt, maar soms ook slechter. In het *kleuteronderwijs* zijn de mediaantotaaluitgaven in scholen van het GO! en scholen van het vrij gesubsidieerd onderwijs ongeveer even hoog, en ligt de mediaanuitgave in scholen van officieel gesubsidieerd onderwijs lager. In scholen van officieel gesubsidieerd onderwijs hebben leerlingen minder uitgaven aan schoolactiviteiten, kledij en steunactiviteiten. In scholen van het GO! zijn de uitgaven aan materialen tamelijk laag, maar rapporteren ouders wel hoge uitgaven aan steunactiviteiten en schoolactiviteiten.

In het lager onderwijs is de mediaantotaaluitgave in vrije scholen 160 à 180 euro hoger dan in scholen van het GO! en van officieel gesubsidieerd onderwijs. In scholen van het vrij onderwijs hebben leerlingen de hoogste uitgaven aan schoolactiviteiten, duurzaam schoolmateriaal en steunactiviteiten.

In de eerste graad van het secundair onderwijs zijn de studiekosten het laagst in scholen van het GO! (946,69 euro), en het hoogst in vrije scholen (1272,86 euro). In scholen van het officieel gesubsidieerd onderwijs is de studiekost meer dan 60 euro lager dan in vrije scholen (1210,20 euro). De mediaanuitgave voor schooluitrusting is in het GO! bijna 200 euro lager dan in vrije scholen. In het GO! worden echter vaker meerdaagse schoolreizen georganiseerd en werden hogere bedragen uitgegeven aan steunactiviteiten dan in andere onderwijsnetten.

In de tweede en derde graad van het secundair onderwijs ligt de totale studiekost, inclusief vervoerskosten, het hoogst in het vrij gesubsidieerde onderwijs, gevolgd door officieel gesubsidieerd onderwijs en het GO!. Kijken we naar de totale studiekost zonder de vervoerskosten, dan is het vrij gesubsidieerd onderwijs echter het goedkoopst en het GO! het duurst.

¹¹ De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., 2020.

¹² De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., 2020

¹³ De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., 2020

¹⁴ Cijfers gebaseerd op: De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N., 2020, De Norre, J., & Groenez, S. (2017). *Kostenbeheersing in het secundair onderwijs. Een onderzoek naar goede praktijken*. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Gent; De Norre, J., Havermans, N., Groenez, S. (2019). *Studiekosten in eerste graad van het secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek & Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S. (2019). *Studiekosten in het basisonderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek;

3. Geldende overheidsmaatregelen

3.1. Scherpe en minder scherpe maximumfactuur in het basisonderwijs

In het basisonderwijs zijn er vandaag twee maximumfacturen van toepassing¹⁵.

De scherpe maximumfactuur: het betreft hier het doorrekenen van activiteiten tijdens de schooltijd die niet strikt noodzakelijk zijn voor de eindtermen en ontwikkelingsdoelen: toneelbezoek, daguitstappen, sportactiviteiten, zwemlessen... Per schooljaar mogen onderstaande bedragen (maximaal) worden gefactureerd aan de ouders.

Geïndexeerde bedragen van de scherpe maximumfactuur – schooljaar 2022–2023

Niveau	Geïndexeerd bedrag scherpe maximumfactuur
Kleuters	50 euro
Lager onderwijs	90 euro

Een maximumfactuur wil niet zeggen dat scholen bovenop de activiteiten die daarin zijn verrekend geen activiteiten meer mogen organiseren of aanbieden. Ze mogen die evenwel niet meer doorrekenen.

De minder scherpe maximumfactuur: voor meerdaagse uitstappen: het betreft hier het aanrekenen van meerdaagse uitstappen die gedeeltelijk binnen en buiten de schooluren vallen. Ouders zijn niet verplicht om hun kind te laten deelnemen. Maar als het kind meegaat, kan de school er een bijdrage voor vragen. De minder scherpe maximumfactuur wordt niet per schooljaar gerekend, maar over de gehele duur van het lager onderwijs. Op het einde van de rit mag deze niet meer dan 480 euro bedragen (voor 2022-2023). In het kleuteronderwijs is er geen minder scherpe maximumfactuur. De school mag aan ouders van kleuters geen bijdrage vragen voor meerdaagse uitstappen.

3.2. De bijdrageregeling voor andere diensten in het basisonderwijs

Scholen kunnen daarnaast nog andere diensten en producten aanbieden zoals buitenschoolse kinderopvang, middagtoezicht, maaltijden, drankjes, schoolbusvervoer, extra sportaanbod... Dat zijn zaken waarvan ouders naar eigen keuze al dan niet gebruik maken. Bijdragen voor deze uitgaven vallen buiten het systeem van de maximumfactuur. Wel zijn er een aantal afspraken te respecteren.

- De school moet een bijdrageregeling uitwerken en een bijdragelijst opmaken.
- De bijdragelijst vermeldt de kostencategorieën die de school aan ouders kan doorrekenen.
- Per categorie vermeldt de school het maximaal te verwachten bedrag, voor zover raming mogelijk is.
- Het principe is dat de kostprijs in verhouding moet staan tot wat de school aanbiedt.
- In de bijdrageregeling staan ook de afwijkingen die de school kan toekennen¹⁶.

3.3. Kosteloos ter beschikking stellen van materiaal in het basisonderwijs

Naast de maximumfacturen moeten scholen ook alle materialen kosteloos ter beschikking stellen die nodig zijn voor het behalen van de ontwikkelingsdoelen en eindtermen in het basisonderwijs. De lijst van de materialen ligt vast.¹⁷ Geen enkele basisschool kan kosten doorrekenen aan ouders voor zaken die in de lijst staan. Dat betekent ook dat de school geen waarborg kan vragen voor het materiaal. De school vervangt het versleten materiaal op eigen kosten, net zoals het materiaal dat kapotgaat.

¹⁵ <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/ouders/kosten-en-schooltoelagen/wat-kost-naar-school-gaan/in-het-kleuter-en-lager-onderwijs/schoolkosten-maximumfactuur-en-bijdrageregeling-in-het-kleuter-en-lager-onderwijs>

¹⁶ <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/ouders/kosten-en-schooltoelagen/wat-kost-naar-school-gaan/in-het-kleuter-en-lager-onderwijs/schoolkosten-maximumfactuur-en-bijdrageregeling-in-het-kleuter-en-lager-onderwijs>

¹⁷ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/lijst-met-gratis-materiaal>

Ondanks deze regeling blijkt uit recent onderzoek dat liefst 44% van de ouders aangeeft dat ze materiaal aankopen dat in principe kosteloos zou moeten zijn¹⁸. Het gaat dan bijvoorbeeld over boeken, agenda's en rekenmachines, en dit voor gemiddeld 62 euro. Een en ander is te verklaren door het feit dat te weinig ouders deze regeling kennen. Het is dan ook van niet gering belang dat scholen (1) proactief communiceren in juni (zo vermijd je dat ouders al in augustus alles aanschaffen) en (2) de lijst bij inschrijving of bij de start van een nieuw schooljaar niet alleen meegeven met de ouders maar liefst ook even toelichten.

3.4. De schooltoelage in het basis- en secundair onderwijs

De schooltoelage is de jaarlijkse steun voor gezinnen met schoolgaande kinderen en een laag inkomen, als onderdeel van het Groeipakket. Gezinnen ontvangen die als ze voldoen aan de inkomstenvoorwaarde, het kind Belg is of voldoet aan de nationaliteitsvoorwaarde en naar een kleuter-, lagere of secundaire school in Vlaanderen of Brussel gaat. Uit onderstaande tabel blijkt dat de verschillende toelages de gemiddelde mediaanstudiekost niet dekken.

Onderwijsniveau	Minimumtoelage	Volledige toelage	Maximale toelage	Gemiddelde mediaanstudiekost
Kleuteronderwijs		96,69 euro		287,80 euro
Lager onderwijs	108,78 euro	163,17 euro		628,75 euro
Eerste graad so	135,48 euro	599,96 euro	758,67 euro	1.207,37 euro
Tweede graad so	233,75 euro	943,30 euro	1.107,57 euro	1.134,29 euro
Derde graad so	233,75 euro	943,30 euro	1.107,57 euro	1.502,74 euro

Als we nog even kijken naar de toelages voor 2022-2023, dan zien we dat er geen onderscheid meer gemaakt wordt volgens de graden in het secundair onderwijs, behalve dan voor het 3e leerjaar van de 3e graad van het bso en tso. In de praktijk blijven ook deze toelages over de hele lijn ontoereikend.

Onderwijsniveau	Minimumtoelage	Volledige toelage	Maximale toelage
Kleuteronderwijs		107,47 euro	
Lager onderwijs	125,41 euro	195,04 euro	253,26 euro
Voltijds secundair onderwijs	242,24 euro	977,60 euro	1.147,84 euro
Derde leerjaar derde graad tso, bso	626,27 euro	1.607,24 euro	

Bron: <https://www.groeipakket.be/tegemoetkomingen/schooltoeslag/bedragen>

4. Kaders

4.1. Internationaal

Als onderwijsverstrekker binnen een van de rijkste regio's ter wereld kan en wil het GO! verantwoordelijkheid ten aanzien van twee verdragen niet ontlopen:

- **Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind, artikel 28:** De staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op onderwijs, en teneinde dit recht geleidelijk en op basis van gelijke kansen te verwezenlijken, verbinden zij zich er met name toe a. primair onderwijs verplicht en voor iedereen kosteloos beschikbaar te stellen; b. de ontwikkeling van verschillende vormen van voortgezet onderwijs aan te moedigen, met inbegrip van algemeen onderwijs en beroepsonderwijs, deze vormen voor ieder kind beschikbaar te stellen en toegankelijk te maken, en passende maatregelen te nemen zoals de invoering van kosteloos onderwijs en het bieden van financiële bijstand indien noodzakelijk...
- **Internationaal Verdrag inzake de Economische, Sociale en Culturele Rechten, Artikel 13 1:** De staten die partij zijn bij dit verdrag erkennen dat, teneinde tot een volledige verwezenlijking van dit recht op onderwijs te komen: a. het primaire onderwijs voor allen verplicht en kosteloos beschikbaar dient te zijn; b. het secundair onderwijs in zijn verschillende vormen, waarbij inbegrepen het secundair technisch onderwijs en het beroepsonderwijs, door middel van alle passende maatregelen en in het bijzonder door de geleidelijke invoering van kosteloos onderwijs algemeen beschikbaar en voor allen toegankelijk dient te worden gemaakt.
- De kwestie komt ook aan bod in de aanbeveling van de Raad tot invoering van de **Europese Kindergarantie**, waarin de lidstaten onder meer worden opgeroepen om kinderen in nood elke schooldag kosteloos en effectief toegang te bieden tot ten minste één gezonde schoolmaaltijd, alsook effectieve toegang tot gezonde voeding. De aanbeveling inzake de Europese Kindergarantie is op 14 juni 2021 unaniem aangenomen, en de Europese Commissie zal nauwlettend toezien op de uitvoering ervan¹⁹.

4.2. Vlaams: R-OK en GOK-wijs

In het referentiekader voor onderwijskwaliteit is opgenomen dat de school de kosten voor alle lerenden beheerst, dat wil zeggen: onder controle houdt. Van scholen wordt verwacht dat ze reflecteren over de kosten voor alle lerenden. Ze maken strategische keuzes om die te beheersen en hebben daarbij bijzondere aandacht voor maatschappelijk kwetsbare groepen. De school communiceert transparant over de kosten met alle belanghebbenden²⁰.

De GOK-wijs concretiseert dit verder in een aantal kwaliteitsverwachtingen voor GO! scholen:

- GO! scholen zijn zich bewust van de rol die ze kunnen spelen in het tegengaan van armoede (zonder daarvoor alleen verantwoordelijk voor te zijn) en hoe ze mee de omstandigheden kunnen creëren om armoede op lange termijn te verminderen;
- GO! scholen zorgen voor een vast inschrijfteam met mensen die 'opgeleid' zijn om (kans)armoede te detecteren;
- GO! scholen confronteren leerlingen nooit met onbetaalde facturen;
- GO! scholen voorzien in een goede materiële omkadering;
- GO! scholen benutten de expertise van het CLB en het ruimere middenveld dat vertrouwd is met armoede en de gevolgen ervan. LOP's, steden en gemeenten, het schoolopbouwwerk;
- GO! scholen werken samen met externe hulpverleners;
- GO! professionals hebben inzicht in de gevolgen van armoede op de leerlingen en hun leerprestaties, en breder, in de leefwereld van mensen in armoede;
- GO! professionals luisteren naar mensen in armoede en wat er volgens hen nodig is om aan armoedebestrijding te doen;
- GO! professionals hebben inzicht in de materiële omstandigheden van leren en de armoedecontext;

¹⁹ Provision of school meals across the EU. An overview of rationales, evidence, facilitators and barriers. Zie: <https://data.europa.eu/dio/10.2767/346782>
²⁰ https://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/OK-bronnendoc_LOW_14-10-2019.pdf

- GO! professionals kijken genuanceerd naar kinderarmoede, om oplossingen te zoeken;
- GO! professionals vermijden om kinderarmoede in verband te brengen met een probleem;
- GO! professionals zien sociaal kwetsbare ouders als deel van de oplossing;
- GO! professionals brengen de gezinssituatie en de noden/situatie van leerlingen meer proactief in kaart;
- GO! professionals halen de verantwoordelijkheid ook niet uit handen van de ouders.

5. De rol van de overheid volgens het GO!

5.1. Een maximumfactuur overwegen in het secundair onderwijs

Er zijn grote verschillen in kostprijs tussen studierichtingen en tussen scholen met een gelijk studieaanbod. De toegang tot bepaalde activiteiten, zoals meerdaagse uitstappen, is sterk bepaald door de sociale achtergrond van de moeder. De toegang tot onderwijs wordt dus ook bepaald door de financiële slagkracht van gezinnen. Dit zijn goede redenen om de haalbaarheid van de invoering van een maximumfactuur in het secundair onderwijs te onderzoeken.

De maximumfactuur heeft immers volgende voordelen:

- Ze is de meest structurele vorm van kostenbeheersing en -verlaging;
- Ze komt, in tegenstelling tot een doelgroepgerichte aanpak, alle ouders ten goede;
- Ze biedt ouders meer duidelijkheid over de totale maximale kostprijs van een schooljaar;
- Ze kan scholen aanzetten om rond kostenbewustzijn te werken.

Het GO! pleit ervoor om een maximumfactuur toe te passen in alle graden van het secundair onderwijs, met inbegrip van een minder scherpe maximumfactuur voor meerdaagse uitstappen. De gemiddelde uitgaven voor meerdaagse reizen in de eerste graad van het secundair onderwijs zijn hoog vergeleken met het bedrag van 425 euro als maximaal bedrag voor de minder scherpe maximumfactuur die momenteel geldt in het lager onderwijs. Dat een scherpe stijging van de kosten voor meerdaagse uitstappen samengaat met een scherpe daling van het gebruikmaken ervan en dat zich dat vooral laat zien bij leerlingen die het financieel moeilijker hebben, is een reden te meer voor de invoering van een minder scherpe maximumfactuur in de eerste graad van het secundair onderwijs.

Uiteraard moet een maximumfactuur voor scholen ook haalbaar zijn. Het GO! is een sterke voorstander van sociale rechtvaardigheid en gelooft dat een maximumfactuur daaraan kan bijdragen. Wat betreft de financiële haalbaarheid is onze boodschap aan de overheid: een en ander mag de werkingsmiddelen niet hypothekeren.

5.2. Schooltoelages afstemmen op studiekosten voor de laagste inkomens

Ondanks de verhoging van de schooltoeslagen in het Groeipakket (zie punt 2.4), zien we voor alle niveaus, en vooral voor de derde graad, nog een duidelijk onevenwicht tussen de schooltoeslag en de werkelijke studiekosten. Het is bijgevolg aangewezen om vooral voor de derde graad de hoogte van de schooltoelage verder aan te passen aan de werkelijke hoogte van de studiekosten.

5.3. De piste van kosteloze en gezonde maaltijden onderzoeken

Het GO! stelt voor om voor kinderen kosteloze maaltijden mogelijk te maken in het kleuteronderwijs en de eerste drie jaren van het lager onderwijs. Wij vinden dat kosteloze maaltijden voor kinderen een ernstig debat verdienen. In Zweden, Finland, Estland en de Tsjechische Republiek krijgen alle kinderen in het schoolplichtonderwijs een kosteloze maaltijd, wat ook het inkomensniveau van hun ouders is²¹.

Er zijn diverse goeie redenen om te kiezen voor kosteloze maaltijden op school:

- Kosteloze maaltijden passen in een algemeen beleid met aandacht voor gezonde voeding.
- Ze passen in de strijd tegen obesitas. 16% van de Vlaamse jongeren heeft overgewicht en 5% is zwaarlijvig. Jongeren in gezinnen met hoogopgeleide ouders hebben minder vaak overgewicht (12%), dan jongeren in gezinnen met zeer laagopgeleide ouders (33%)²².
- Wie honger heeft of leeft van onevenwichtige, ongezonde maaltijden, kan zich ook moeilijk concentreren en ondervindt gevolgen voor zijn gezondheid en welbevinden.

21 Guio & Vandenbroucke (2018), *Armoede en deprivatie bij Belgische kinderen. Een vergelijking van de risicofactoren in de drie gewesten en de buurlanden*. Uitgave van de Koning Boudewijnstichting.

22 Vigez, <http://www.vigez.be/themas/voeding-en-beweging/cijfers/voeding>

- Uit een proefproject met kosteloze maaltijden op school in het Verenigd Koninkrijk bleken de **positieve effecten op de gezondheid en op de schoolprestatie**²³:
 - De kans dat leerlingen groenten aten steeg met 26%, de kans dat ze frisdranken dronken daalde met 16%. Ouders vonden ook dat hun kinderen thuis meer bereid waren om nieuwe voeding uit te proberen.
 - De maaltijden zorgen ook voor meetbaar betere schoolprestaties bij de kinderen. De leerlingen in het testgebied maakten gemiddeld twee maanden sneller vooruitgang (onder meer op het vlak van wiskunde en taal) dan vergelijkbare leerlingen in het gebied waar er enkel kosteloze maaltijden waren voor de armsten.

Eén op tien kinderen in Vlaanderen groeit op in een kansarm gezin. Als we aan deze groep een warme, gezonde maaltijd kunnen garanderen via school, bereiken we al een grote groep kinderen op een gemakkelijke en niet-stigmatiserende manier. Een duidelijke prijsprikkel is welkom: van de Belgische kleuters eet 32% de middagmaaltijd op school. Dat loopt op tot 39% bij de 6- tot 9-jarigen, om daarna weer te dalen naar 37% bij de 10- tot 13-jarigen en tot 29% bij de 14- tot 17-jarigen. Ter vergelijking: in Engeland bereiken scholen sinds de invoering van kosteloze maaltijden 86% van de leerlingen.

Belangrijke kanttekening: uit het proefproject in het Verenigd Koninkrijk bleken de **positieve effecten op de gezondheid en op de schoolprestaties** enkel stand te houden in het scenario waarbij alle kinderen recht kregen op kosteloze maaltijden en niet in het scenario waarin het recht op kosteloze schoolmaaltijden beperkt bleef tot een doelgroep van mensen met een laag inkomen. De prijsverlaging universeel doorvoeren is bovendien **minder stigmatiserend**. Het werkt **drempelverlagend** voor gezinnen met een laag inkomen, want ze moeten zich niet kenbaar maken om recht te hebben op de goedkopere maaltijden. Tot slot hebben maatregelen waar ook de middenklasse van meegeniet doorgaans een groter **draagvlak**.

Gezien de aantoonbare positieve effecten op gezondheid en leerprestaties nodigt het GO! de overheid uit om het gesprek aan te gaan over kosteloze maaltijden op school, waarbij ook de totale kosten in ogenschouw worden genomen. Het gaat dan immers niet alleen om de kost van de warme maaltijden op zich, maar ook de nodige infrastructuur (onder andere bijvoorbeeld een probleem in kleinere scholen), de bijbehorende personeelskosten (afwassen, klaarzetten...) en de energiekosten.

5.4. Een vijfjaarlijkse monitoring van schoolkosten voorzien

Er ligt meer dan 10 jaar tussen het vorige onderzoek naar schoolkosten²⁴ en het huidige onderzoek. Uit de recente onderzoeken blijkt inmiddels dat hierin veel evoluties hebben plaatsgevonden, denk aan de toegenomen ICT- en vervoerskosten. Schoolkostenmonitoren zijn ter beschikking. Het GO! pleit daarom om elke 5 jaar een monitoring van de schoolkosten te doen. Belangrijk daarbij is ook een toezicht te verzekeren op de bijdrageregeling in het basisonderwijs. Voor het basisonderwijs heeft de maximumfactuur immers niet geleid tot algehele kosteloosheid. De uitgaven die vallen onder de bijdrageregeling hebben nog steeds een hoog aandeel in de totale schoolkost van ouders en vormen zelfs de belangrijkste uitgavencategorie. Een consequente opvolging van de manier waarop scholen de bijdrageregeling opstellen en de mate waarin de kosten in verhouding zijn tot de geleverde prestaties is belangrijk. Op dit moment wordt de verantwoordelijkheid om toe te zien op de correcte toepassing van de bijdrageregeling bij de ouders gelegd²⁵.

23 Universal Infant Free School Meals, waarbij alle kinderen uit de eerste drie leerjaren in de publieke scholen recht hadden op een gratis warme maaltijd) & Kitchen et al. (2010). Evaluation of the Free School Meals Pilot. Impact Report. Department for Education. Universal Infant Free School Meals ANGUS HOLFORD AND BIRGITTA RABE, 2020; <https://cpag.org.uk/sites/default/files/files/policypost/CPAG-Poverty167-Universal-infant-free-school-meals-Oct-2020.pdf>, Sellen, P. & Huda, N. (2018) Evaluation of Universal Infant Free School Meals.

24 Poesen, Vandeputte & Bollens (2008).

25 Commissie Zorgvuldig Bestuur, 2015.

5.5. Structurele en duurzame maatregelen gaan voor

Het GO! ziet dat ook commerciële spelers zich begeven op het pad van armoedebestrijding, daarbij al dan niet gesubsidieerd vanuit de overheid. Systemen van pashouders zijn populair. Pashouders krijgen toegang tot bepaalde voordelen zoals korting op activiteiten of producten. Sommige passensystemen bouwen dan extra voordelen in voor mensen met een bescheiden inkomen. Hiervoor moet vaak een bewijs van inkomen worden voorgelegd. De Robin-pas laat bijvoorbeeld financieel kwetsbare gezinnen toe om schoolmateriaal aan te kopen met een renteloze gespreide betaling en zelfs korting, dankzij samenwerking met uitgeverijen en distributeurs.

Het GO! denkt dat passensystemen kostenverlagend kunnen werken voor kwetsbare leerlingen. Over zo'n pas beschikken kan er immers voor zorgen dat mensen goedkoper kunnen deelnemen aan een vrijetijdsaanbod of dito schoolmateriaal kunnen aanschaffen. Toch is het GO! kritisch: passen moeten immers aangeboden worden, scholen geven daarbij gegevens van kwetsbare gezinnen door aan commerciële partners. Dit werkt stigmatiserend en de vraag is of gegevens door een school zomaar mogen doorgespeeld worden aan commerciële partners.

Passensystemen zijn daarom voor het GO! geen structurele oplossing voor een toegankelijk en betaalbaar onderwijs. Passensystemen mogen niet de plaats innemen van een duurzame structurele aanpak van ongelijkheid, die voor het GO! veeleer te vinden is in een veralgemeende maximumfactuur, een verhoging van de schooltoelages voor de laagste inkomens, kosteloze maaltijden voor kleuters en leerlingen in de eerste drie jaren van het basisonderwijs en een algehele inzet op kostenbeheersing binnen scholen.

6. De rol van de scholen en scholengroepen van het GO!

Er zijn al heel wat publicaties die gedetailleerd beschrijven hoe een school aan schoolkostenbeheersing kan doen²⁶. In dit hoofdstuk beperken we ons tot een aantal belangrijke principes.

6.1. Mindshift bewerkstelligen in de volledige schoolorganisatie

Op schoolniveau kunnen directies een voortrekkersrol spelen door het onderwijzend én ondersteunend personeel attent te maken op het belang van kostenbeheersing en de noodzakelijke 'mindshift' in de volledige organisatie te promoten en op te volgen.

Dit is ook een kwestie van referentiekader. Het merendeel van de personeelsleden op een school behoort tot de middenklasse. Dit impliceert dat velen vaak minder vertrouwd zijn met de leefwereld van mensen in armoede en ook minder bewust van de drempels waar mensen in armoede dagelijks over moeten. Mensen in armoede worden een leven lang geconfronteerd met vooroordelen en negatieve houdingen. Dit maakt hen zeer gevoelig voor de niet-verbale lichaamstaal van hun gesprekspartners. Door een sterk aanwezig minderwaardigheidsgevoel en slechte ervaringen gaan ze sneller in de verdediging. De school doet er goed aan deze verdedigingsreflex te leren herkennen en daardoor meer beslagen te raken om de communicatie met mensen in kansarmoede in goede banen te leiden. Vormingen rond communicatieve vaardigheden kunnen leerkrachten en administratief personeel zeker alerter maken voor dergelijke signalen.

Liefdadigheid dient kritisch beschouwd te worden. Ook ouders in armoede willen gerust betalen voor de school van hun kinderen. Hoewel het vaak met de beste bedoelingen is, kan een 100% kosteloze aanpak de eigenwaarde van gezinnen in armoede aantasten. Het is daarom beter om toch altijd een aangepaste of haalbare financiële bijdrage te vragen voor uitstappen, activiteiten en materiaal.

6.2. Transparantie in de kosten creëren

Een eerder praktische stap die scholen kunnen zetten is het creëren van transparantie. Door bijvoorbeeld de kosten duidelijk te omschrijven in de schoolreglementen en die ook expliciet te communiceren naar de ouders bij de inschrijving of tijdens andere contactmomenten. De wet zegt dat elke school in zijn reglement moet vermelden welke kosten er voor de ouders verbonden zijn aan onderwijs en hoe de betaling moet gebeuren.

Naast de beschrijving van de procedure om de schoolkosten te innen, moet het schoolreglement een bijdrageregeling bevatten. Deze vermeldt alle kosten waar ouders zich kunnen aan verwachten. Het is aan te bevelen dit ook op te nemen in een korte brochure voor ouders die de afspraken binnen de school samenvat. De facturen zelf moeten duidelijk aangeven voor wat er betaald wordt.

6.3. Communiceren

Daarnaast dient een proactief en preventief beleid ontwikkeld te worden waarbij signalen (h)erkend kunnen worden. Een sterk inschrijvingsteam en een warm onthaal, waarbij mensen zich welkom en begrepen voelen, is nodig. Daarnaast is in iedere school een vertrouwenspersoon noodzakelijk. Die polst als een rekening niet meteen betaald wordt. In het secundair onderwijs is zo'n contactpersoon verplicht, in tegenstelling tot in het basisonderwijs. Wat in alle gevallen vermeden moet worden, is dat elke vorm van communicatie hierrond via of in aan wezigheid het kind gebeurt.

Het inschrijvingsgesprek is een belangrijk moment. De school leert er ouders en hun context kennen. Het eerste contact bepaalt voor kwetsbare ouders hoe hoog of hoe laag de schooldrempel is. Tijdens dit gesprek kan een inschatting gemaakt worden van de thuissituatie en van eventuele financiële moeilijkheden. Het inschrijvingsgesprek kan aangegrepen worden om een eerste keer aan de ouders mee te delen welke kosten ze kunnen verwachten, hoe de aanrekening van deze kosten verloopt, wat de betalingsmodaliteiten zijn en wie ze kunnen aanspreken bij betalingsmoeilijkheden²⁷.

²⁶ Zie bijvoorbeeld Van Biesen, J. (2020). *Omggaan met schulden op School. Studeren, zonder in het krijt te staan*. Uitgeverij Politeia.

²⁷ Van Biesen, J. (2020).

6.4. Garantie bieden op schoolboeken voor iedereen op 1 september

Een goed beleid rond schoolkosten spitst zich ook toe op de uitgaven voor schoolboeken en drukwerk. Onderzoek wijst uit dat deze "kostenrubrieken" een belangrijk aandeel hebben in de totale schoolkosten. In de tweede graad zien we een mediaanuitgave van 294,83 euro aan deze rubriek, in de derde graad is dit 200 euro. Uit datzelfde onderzoek blijkt dat vooral de uitgaven aan leerboeken sterk bijdragen aan deze kost aan schoolboeken en drukwerk.

6.4.1. Leerlingen zonder schoolboeken

De laatste jaren zijn heel wat scholen overgestapt naar een andere manier om de boeken te bestellen. Er wordt meer en meer gebruikgemaakt van het systeem van online bestellingen. Er zijn voordelen voor de school aan verbonden: leerkrachten moeten geen pakketten meer samenstellen, scholen worden niet meer geconfronteerd met de administratie rond onbetaalde facturen.

Maar de toets van gelijke onderwijskansen doorstaat deze aanpak minder.

- Vandaag zitten er in vele klassen leerlingen zonder leerboeken (5,12% van de leerlingen secundair onderwijs bij het begin van 2022²⁸). Daar waar vroeger alle leerlingen hun pakket boeken bij de start van het schooljaar kregen, en onder klasgenoten niet geweten was² welke ouders de rekening wel of niet konden betalen, is dat vandaag overduidelijk in de klas, doordat sommige leerlingen gewoon niet over de nodige boeken beschikken.
- Ouders worden vaak verplicht om samen te werken met een bepaalde leverancier en krijgen dan ook (te) strakke voorwaarden.
- Het komt ook voor dat ouders leerboeken niet aangeleverd krijgen omdat er nog een dispuut is over rekeningen van het vorige jaar.
- Het gebeurt ook dat scholen die met een leverancier overeengekomen zijn om schoolboeken en andere kosten door de leverancier aan de ouders te factureren, daarvoor nog een commissie op de geïnde bedragen krijgen, wat de schoolfacturen dus onrechtstreeks nog duurder maakt.

6.4.2. Wat eraan te doen?

Scholen(groepen) werken samen met leveranciers en besteden distributie en opvolging van facturen uit aan die leveranciers. Om te voorkomen dat sommige leerlingen zonder boeken komen te zitten, is het aanbevolen om als school of scholengroep een aantal duidelijke afspraken te maken met die leveranciers:

- Zorg voor een redelijke kostprijs van het schoolmateriaal.
- Eis garantie dat elke leerling op 1 september over alle leermiddelen beschikt. De scholen(groepen) voorzien zelf in een aantal pakketten voor gevallen van niet-betaling.
- Discussies van het ene schooljaar worden niet doorgetrokken naar het andere.
- Eis een respectvolle en vlot bereikbare klantendienst die ondersteunt bij bestellings- of betaalproblemen:
 - De ouder wordt enkel geconfronteerd met de door de school verplichte aankopen;
 - Garanties op mogelijkheid tot gespreide betaling of een afbetalingsplan, zonder extra kost;
 - Om verdere minnelijke schikking of gerechtelijke invordering te vermijden heeft het schoolbestuur de mogelijkheid om de schuldvordering aan de leverancier te betalen;
 - Doorverwijzing naar een invorderingsbedrijf is een ultieme noodoplossing bij uiterst zeldzame gevallen van onwil.
- De school blijft – ook in geval van rechtstreekse aankoop van ouders bij leveranciers - het aanspreekpunt voor leveranciers en ouders om klachten uit te zoeken;

28 https://visie.net/artikel/1-op-20-leerlingen-heeft-geen-schoolboeken-door-betaalproblemen?fbclid=IwAR3puQ5fCQIYZUoF78YIRbshAvkJKtixW8bIpMgN3_0uiEkdCLbuds4XLW

Daarnaast kan ook gedacht worden aan alternatieven voor commerciële handboeken:

- Scholen kunnen kiezen voor het gebruik van open source cursussen (vrije software) om hoge kosten voor door uitgeverijen gemaakte schoolboeken te beperken.
- Scholen kunnen ook zorgen voor (duurzamere) alternatieven voor elk jaar nieuwe leerboeken. Zoals bijvoorbeeld een boekenfonds dat boeken voor verhuring of tweedehands aanbiedt, maken de schoolrekening wellicht lichter. Hier moet wel rekening gehouden worden met het feit dat handboeken hoe langer hoe meer vergezeld worden door een complementair of supplementair digitaal aanbod (film, audio, oefeningen...) die dan ook en bepaalde QR-code krijgen.

6.5. Creatief en bewust omgaan met extra-murosactiviteiten

Eerder citeerden we onderzoek dat aantoont dat leerlingen met een sociaaleconomisch ongunstige achtergrond ook minder vaak deelnemen aan meerdaagse schoolreizen.

De school zou moeten zoeken naar creatieve oplossingen om de kosten te beperken. Het is ook belangrijk voor ogen te houden dat een meerdaagse uitstap vaak de enige reis is die sommige leerlingen ooit zullen of kunnen maken:

- Voor eendaagse uitstappen stelt de school best eerst de vraag of ze passen bij de eindtermen. De school zoekt naar de goedkoopste oplossing, en maakt gebruik van de mogelijkheden die de omgeving biedt.
- Voor meerdaagse uitstappen: als er voor een duurdere uitstap gekozen wordt, is het sterk aan te raden om een spaarplan op te stellen. Dit biedt het voordeel dat ouders de kosten over een aantal jaren kunnen spreiden. Mocht de leerling de school voortijdig verlaten, dan stort de school het geld terug. Ook de stem van de ouders is in deze belangrijk. Die kan via de ouderraad of oudervereniging gecapteerd worden. De ouderraad heeft decretaal gewicht om hier iets over te zeggen. Ouders kunnen bij elkaar te rade gaan. Er moet wel rekening gehouden worden met de mate van diversiteit binnen ouderraden. Voor meerdaagse uitstappen met overnachtingen zijn er ook mogelijkheden via de mutualiteit.

6.6. Aandacht hebben voor uitgaven van leerlingen met functiebeperking

In hun schoolkostenbeleid horen scholen ook na te denken over de uitgaven van leerlingen met een functiebeperking. Eerste resultaten in wetenschappelijk onderzoek wijzen erop dat bijna alle leerlingen met een functiebeperking bijkomende uitgaven maken voor gespecialiseerde ondersteuning. Vooral in het lager onderwijs. Een op drie heeft uitgaven voor extra leermiddelen. De mediaan van de uitgaven ten gevolge van een functiebeperking is 1500 euro voor een schooljaar, maar de kosten zijn sterk gespreid en situeren zich tussen 100 en 6000 euro per schooljaar²⁹.

6.7. Een goed schoolkostenbeleid met partners

6.7.1. Met andere scholen

Binnen de scholengemeenschap(pen) kunnen gemeenschappelijke aankopen van lesmateriaal, machines en studieboeken gebeuren. Ook een schooloverstijgend solidariteitsfonds behoort tot de mogelijkheden: financieel 'sterke' scholen (lees: met weinig GOK-leerlingen) zouden zo financieel 'zwakke' scholen (lees: met veel GOK-leerlingen) kunnen ondersteunen, extra geruggensteund door een kostenbeheersend beleid in alle scholen. Zeker in de grote scholengroepen die de laatste jaren omwille van bestuurlijke optimalisatie zijn ontstaan, kan dit mechanisme geïmplementeerd worden.

29 Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S., 2019

Lokale overlegplatformen (LOP's) kunnen sensibiliseringsacties opzetten om scholen bewust te maken van de schoolkostenproblematiek. Ook de verspreiding van goede praktijken in schoolkostenbeleid kan gebeuren via het LOP. Vormingstrajecten (uitgewerkt door vzw Krijt) die geïnitieerd worden vanuit een LOP of vanuit een gemeentebestuur zijn een goed voorbeeld van hoe we scholen hierrond kunnen sensibiliseren en hoe we de goede praktijken breed kenbaar kunnen maken. Die moeten we dan ook zeker aanmoedigen.

6.7.2. Met subsidiërende instellingen

Organisaties als BLOSO en de Koning Boudewijnstichting bieden ondersteuningsmogelijkheden, ook voor de financiering van projecten, uitstappen of materiaal. Deze subsidies zijn van tijdelijke aard.

Om tegemoet te komen aan de noden van de meest kwetsbare gezinnen is het zinvol dat de school vertrouwd is met het hulpverleningslandschap. Als een school merkt dat een gezin problemen heeft, kan ze een belangrijke rol spelen. Hoewel deze diensten er niet rechtstreeks voor zullen zorgen dat de schoolrekening wordt betaald, kunnen ze gezinnen wel op weg helpen om voldoende centen over te houden om ook de schoolfactuur te kunnen betalen. Het is dus ook in het belang van de school om mensen door te sturen naar de juiste dienstverlening, zoals OCMW, CAW... Er kan wat dit betreft ook nagedacht worden over zitdagen op school, waarbij deze instanties op school aanwezig zijn.

6.7.3. Met lokale overheden

Onderzoek wijst uit dat er nog veel marge tot samenwerking met gemeenten is. Het gaat dan om sociale voordelen zoals gebruik van de gemeentelijke infrastructuur, leerlingenvervoer, toegang tot het gemeentelijk zwembad en toezicht. Deze voordelen zijn vooral financieel van aard, maar 10% van alle scholen krijgt ook materiële en logistieke steun, zoals het gebruik van infrastructuur van de stad. Scholen kunnen naast steun van de gemeente vaak ook nog fondsen van andere partners ontvangen, zoals van de oudervereniging of in de vorm van projectsubsidies of steun van lokale handelaars.

6.7.4. Met andere lokale partners

Naast de grote spelers, het OCMW en het CAW, die in elke regio actief zijn, kunnen er andere interessante initiatieven zijn.

7. Maar wat met onbetaalde schoolrekeningen?

7.1. Vier fasen voor de opvolging van onbetaalde schoolrekeningen

De aanpak van onbetaalde rekeningen omvat vier fasen. In elke fase is het belangrijk om consequent te handelen en het overzicht te bewaren³⁰.

FASE 1: Administratieve opvolging

Deze fase is belangrijk omdat er proactief mogelijke toekomstige betalingsmoeilijkheden opgelost kunnen worden. Belangrijk is om in te zetten op een adequate facturatie. Het is wenselijk dat de scholengroep richtlijnen opstelt rond de facturatie van schoolkosten aan ouders, waaraan de scholen zich moeten houden bij de opmaak van een schooleigen kostenbeleid.

- Bepaal de inningwijze: de facturatie kan zowel per overschrijving als cash betaald worden.
- Leg het facturatie ritme vast: er moet verplicht minstens 3 x per jaar gefactureerd worden, maar het is aan te raden om meer te spreiden (lieft maandelijks).
- Leg de betalingstermijn vast. Een te lange termijn is niet aan te raden;
- Stel een stappenplan op bij onbetaalde rekeningen.

FASE 2: Minnelijke invordering

Elke factuur die niet binnen de vooropgestelde termijn betaald is, probeert de school te recupereren via een minnelijke invordering. De school probeert zoveel mogelijk betalingen te ontvangen door de ouders nog eens te herinneren aan de factuur, hen op te bellen, te vragen wat het probleem is en aan te dringen op een betaling. De rol van een vertrouwenspersoon is belangrijk.

FASE 3: In dialoog met ouders zoeken naar oplossingen

Het gesprek met ouders aangaan is cruciaal wanneer de school wil gaan voor een menswaardige aanpak. De bedoeling van dit gesprek is te achterhalen waarom de ouders niet betalen: gaat het om onwil of ligt er een financieel probleem aan de basis van de onbetaalde schoolrekening?

FASE 4: Partners in menswaardig innen

Deze fase biedt de school een aantal mogelijke stappen aan in samenwerking met externe diensten zoals OCMW of CAW. Dit kan noodzakelijk zijn wanneer de school ouders na herhaaldelijk proberen niet heeft kunnen bereiken, wanneer ouders ook na overleg met de school blijven weigeren om te betalen of een officiële klacht wensen neer te leggen bij de Commissie Zorgvuldig Bestuur.

7.2. Een oplossing op maat zoeken

Wanneer de school weet waarom de schoolrekening niet betaald werd, kan ze op zoek gaan naar een oplossing die zowel voor de school als voor de ouders aanvaardbaar en haalbaar is. Er zijn een aantal mogelijkheden die de school kan overwegen in de zoektocht naar een menswaardige oplossing.

7.2.1. Het afbetalingsplan

De school voorziet in de mogelijkheid tot afbetalingsplannen voor alle ouders. Heel wat scholen stellen afbetalingsplannen op voor grote bedragen zoals een schoolreis of een boekenpakket. Belangrijk bij een afbetalingsplan is dat de school het samen met de ouder(s) opstelt.

30 Van Biesen (2020).

7.2.2. Een solidariteitsfonds

Soms komt een school in gesprek met de ouders tot de vaststelling dat de financiële draagkracht van een gezin niet groot genoeg is om de rekening te betalen. Dan kan de school overwegen om te helpen door de schoolrekening te herleiden tot een haalbaar bedrag, waarbij de rest bijgepast wordt uit een sociaal fonds. Zo'n benadering moet wel passen binnen armoedebestrijding.

7.2.3. De schoolkosten kwijtschelden

Sommige scholen kiezen ervoor om de schoolkosten van de allerzwakste gezinnen kwijt te schelden. Kinderen krijgen maaltijden op school, kledij en schoenen, mogen schoolmateriaal gebruiken. Het is altijd belangrijk dat deze (tijdelijke) maatregel hand in hand gaat met het zoeken naar structurele oplossingen. Voor de meest kwetsbare gezinnen is het belangrijk mee uit te kijken naar financiële hulp uit andere hoeken zoals het OCMW.

7.2.4. Ouders op weg helpen naar financiële hulp

Ouders die de schoolrekening niet kunnen betalen door financiële moeilijkheden hebben vaak recht op tegemoetkomingen waarvan ze zelf geen weet hebben. Deze financiële tegemoetkomingen, zoals bijvoorbeeld een studietoelage of sociale tarieven, kunnen het voor kwetsbare gezinnen wel mogelijk maken om de schoolrekening te betalen. De school kan dan ook investeren in het informeren van ouders over de mogelijkheden op financiële hulp.

7.3. Wat met diegenen die “echt niet willen”?

Het GO! wil duidelijk stellen dat scholen met curatieve maatregelen voorzichtig moeten omspringen. Het kan niet de bedoeling zijn de groep gezinnen die het financieel moeilijk hebben nog meer in de problemen te brengen. Bij het innen van vorderingen moet de school rekening houden met de financiële situatie. Het curatief beleid geldt niet als een alternatief voor het preventief beleid, maar vormt er het sluitstuk van en is gericht op die financieel capabele ouders die weigeren te betalen.

Ook op het vlak van het curatief beleid is de scholengroep mee verantwoordelijk. Als er in een school signalen rond onbetaalde schoolfacturen opduiken, moet de scholengroep het kosten(beheersend) beleid van de betrokken school evalueren. De school zal curatieve maatregelen voorstellen, zelf nemen of uitbesteden aan derden, maar zal te allen tijde verantwoordelijk gesteld worden voor het al dan niet schenden van het belangrijke principe van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (zie eerder). Indien scholen er niet in slagen om intern een oplossing te vinden, dan raden we aan dat er externe bemiddeling komt. Opties daartoe zijn hier volgend in volgorde van wenselijkheid opgesteld.

7.3.1. Te overwegen (1): inschakelen van de vrederechter als bemiddelaar

Het beste instrument binnen een curatief beleid is de vrederechter. Die kan als bemiddelaar (en niet als rechter) tussen school en ouders optreden wanneer er onderling een vergelijk gevonden wordt of wanneer de ouders niet reageren op pogingen tot contact van de school. Het is dus een verzoeningsprocedure die bovendien kosteloos is. De school dient een verzoek in bij het vrederecht. Wanneer het verzoek is aangekomen zal de griffie zowel de school als de ouder(s) uitnodigen voor een gesprek. Als beide partijen aanwezig zijn, zal de vrederechter proberen om tot een oplossing te komen. In de meeste gevallen zal dit een afbetalingsplan zijn voor de ouders. Komen de ouders niet opdagen dan wordt een proces-verbaal opgesteld en kan de school kiezen om juridische stappen te zetten³¹. Het voordeel van een verzoening via de vrederechter is dat de vertrouwensrelatie met de ouders intact blijft en er geen bijkomende gerechtskosten gemaakt worden voor school of ouders.

31 Van Biesen (2020).

7.3.2. Te overwegen (2): inschakelen van de algemene administratie van de inning en de invordering

Ambtenaren van de algemene administratie van de inning en de invordering binnen de Federale Overheidsdienst Financiën zijn bevoegd om (op verzoek van de scholengroepen) bepaalde verrichtingen uit te voeren, onder meer het invorderen van onbetaalde kostgelden en onbetaalde schoolfacturen. Zij treden op in naam en voor rekening van de Gemeenschappen en Gewesten en de instellingen die ervan afhankelijk zijn. De medewerking van de Federale Overheidsdienst Financiën wordt kosteloos verleend. De kosten en erelonen van de advocaten, de gerechtskosten en alle andere eventuele kosten worden gedragen door de overheid die om de invordering heeft verzocht. Er kan gebruikgemaakt worden van een schulderkennis die de ouders ondertekenen bij het begin van een schooljaar. De schulderkennis is nodig om de verjaring te verhinderen. Schoolfacturen verjaren na één jaar. Met de schulderkennis wordt de verjaringstermijn tot vijf jaar verlengd. Het is alleszins wenselijk om de schulderkennis in het schoolreglement op te nemen.

7.3.3. Te vermijden: werken met invorderingsbedrijven

In overeenkomst met de wet van 20 december 2002 over de minnelijke invordering van schulden van de consument moet er een onderscheid gemaakt worden tussen een minnelijke invordering (door een incassobureau of een advocaat) en een gerechtelijke invordering (invordering na een vonnis/uitvoerbare titel). Beide invorderingswijzen moeten het laatste redmiddel zijn.

7.3.3.1. (Ethische) incassobureaus

Bepaalde incassobedrijven en deurwaarders prijzen hun diensten aan als ethisch verantwoord. Hierdoor kan een school geneigd zijn om alles uit te besteden. Toch is het af te raden met incassobureaus in zee te gaan en wel om volgende redenen:

- Er worden altijd bijkomende kosten aangerekend, of vaste maandelijkse kosten voor bv. een afbetalingsplan.
- De Vlaamse overheid raadt samenwerking met (ethische) incassobureaus af vanuit privacy oogpunt. Het schoolbestuur geeft persoonsgegevens van de ouders door aan een private organisatie, die optreedt als verwerker voor het schoolbestuur, maar waarbij de school controle over die gegevens verliest. Zo bestaat het risico dat het incassobureau deze gegevens gaat gebruiken voor andere doeleinden, bijvoorbeeld om contactgegevens van ouders te gebruiken voor het innen van andere schulden.

7.3.3.2. Gerechtsdeurwaarder

De gerechtsdeurwaarder is een openbaar en ministerieel ambtenaar die in alle onafhankelijkheid en onpartijdigheid optreedt en onderworpen is aan een deontologische code. In de fase die de dagvaarding voorafgaat kan de gerechtsdeurwaarder een zeer belangrijke rol spelen bij het evalueren van de invorderingskansen. De gerechtsdeurwaarder kan ook (laten) onderzoeken of ouders in staat zijn tot betalen. Heel wat particulieren met schulden hebben een schuldbemiddelaar toegewezen gekregen. Daarom moet de gerechtsdeurwaarder (in het kader van de samenwerking met een school of scholengroep), voorafgaand aan een rechterlijke invordering, nagaan of de schuld zonder gerechtelijke invordering kan opgenomen worden door de schuldbemiddelaar. Enkel wanneer de schuldenaar wel betaalkrchtig genoeg blijkt te zijn maar niettemin van slechte wil, kan er tot dagvaarding worden overgegaan.

7.3.4. Te vermijden: de rechtbank

Wanneer een school alles heeft geprobeerd en ook een verzoening via de vrederechter op niets uitdraaide kan de school overwegen om een gerechtelijke procedure te starten. Dit is een tijdrovende en dure aangelegenheid. Een gerechtelijke procedure voor onbetaalde schoolrekeningen start een school pas op wanneer alle andere mogelijkheden zijn uitgeput. Een gerechtelijke procedure kan de relatie tussen school en ouders voorgoed verzieken. De kans is reëel dat de kinderen van school zullen veranderen wanneer de school een gerechtelijke procedure opstart voor onbetaalde schoolkosten. De procedure voor de rechtbank kan zowel aan de school als aan de ouders veel geld kosten. Deze gerechtskosten komen voor de ouders boven op de openstaande schuld. Gaat het om ouders met beperkte financiële middelen, dan is dit geen goed idee.

8. Bibliografie

Het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (1989): https://kinderrechten.be/sites/default/files/kinderrechtenverdrag_nederlandse_vertaling.pdf

Coomans, S., Groenez, S. & Kuppens, S. (2017). Ontwikkeling van een studiekostenmonitor. Leuven: HIVA, 88 p.

De Norre, J., & Groenez, S. (2017). Kostenbeheersing in het secundair onderwijs. Een onderzoek naar goede praktijken. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Gent.

De Norre, J., Havermans, N., Groenez, S. (2019). Studiekosten in eerste graad van het secundair onderwijs. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S. (2019). Studiekosten in het basisonderwijs. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek; Holford, A. & Rabe, B. (2020), Universal infant free school meals, zie: <https://cpag.org.uk/sites/default/files/files/policypost/CPAG-Poverty167-Universal-infant-free-school-meals-Oct-2020.pdf>)

De Leebeeck, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N. (2020). Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek. <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/bestand.ashx?nr=12502>

Persson Osowski, C. (2019), The Swedish School Meal as a Public Meal. Collective thinking, actions and meal patterns. In: Digital Comprehensive Studies of Uppsala Dissertations From the Faculty of Social Sciences, 80.

Provision of school meals across the EU. An overview of rationales, evidence, facilitators and barriers. Zie: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6bc95ea5-4046-11ec-89db-01aa75ed71a1/language-en>

Sellen, P. & Huda, N. (2018) Evaluation of Universal Infant Free School Meals.

Van Biesen, J. (2020), Omgaan met schulden op school, Politeia.

Vandenbroucke, F. (2018), Armoede en deprivatie bij Belgische kinderen. Een vergelijking van de risicofactoren in de drie gewesten en de buurlanden.

VZW Krijt, Boekencheck 2021 & 2022.

Netwerk tegen Armoede, Maak je sterk tegen armoede op school.

